

ČESKO | EVROPA | SVĚT | příštích 50 let



Jan Záhořík a kol.

africké století

VYŠEHRAĐ

Africké století

Vyšlo také v tištěné verzi

Objednat můžete na
www.ivysehrad.cz
www.albatrosmedia.cz



**Jan Záhořík, Linda Piknerová, Jan Šiška,
Marek Hrubec, Valerie Bankóová, Albert Kasanda,
Daniel Křížek, Veronika Sobotková**
Africké století – e-kniha
Copyright © Albatros Media a. s., 2022

Všechna práva vyhrazena.
Žádná část této publikace nesmí být rozšiřována
bez písemného souhlasu majitelů práv.

ALBATROS  **MEDIA**

Jan Záhořík a kol.

africké století

Valéria Bankóová
Marek Hrubec
Albert Lumembu Kasanda
Martin Mwongela Kavua
Veronika Sobotková
Jan Šiška
Jan Záhořík

ČESKO | EVROPA | SVĚT | příštích 50 let

Jan Záhořík a kol.

africké století

VYŠEHRAĐ

Edici řídí Vít Haškovec a Ondřej Müller

Recenzovala: Mgr. Kateřina Ženková Rudincová, Ph.D.

© Valéria Bankóová, Marek Hrubec,
Albert Lumembu Kasanda, Martin Mwongela Kavua,
Veronika Sobotková, Jan Šiška, Jan Záhořík, 2022

ISBN tištěné verze 978-80-7601-641-5

ISBN e-knihy 978-80-7601-655-2 (1. zveřejnění, 2022)

ISBN e-knihy 978-80-7601-656-9 (1. zveřejnění, 2022)

ISBN e-knihy 978-80-7601-654-5 (1. zveřejnění, 2022)

Obsah

Úvod

<i>Jan Záhořík</i>	11
Doporučená literatura	19

Dědictví kolonialismu v Africe

<i>Jan Záhořík</i>	21
Od dekolonizace k nezávislosti	25
Postkoloniální stát v Africe a dědictví kolonialismu	29
Dědictví a vliv studené války	35
Africká diaspora	39
Závěr	43
Doporučená literatura	43

Století populačního růstu v Africe: příležitost, anebo hrozba?

<i>Valéria Bankóová</i>	45
Populační růst a demografický přechod	45
Populační trendy v afrických subregionech	52
Migrace a urbanizace	54
Budoucnost populačního vývoje v Africe	56
Demografická změna: příležitost, nebo hrozba?	59
Proměny globálního postavení afrického kontinentu	63
Doporučená literatura	65

Afrika na mapě světa: vliv mocností

<i>Marek Hrubec</i>	67
Etapy afrického vývoje od nezávislosti	68
Afrika ve vztazích s vlivnými zeměmi	74
Závěr	83
Doporučená literatura	85

Státy severní Afriky:

transformace po Arabském jaru

<i>Veronika Sobotková</i>	87
Charakteristika předchozích vlád	88
Vývoj politického uspořádání po roce 2011	89
Překážky v demokratizačním procesu	93
Ekonomická transformace	96
Ekonomická specifika jednotlivých zemí	98
Další problémy a výzvy	102
Závěr	103
Doporučená literatura	104

Vzdělávání ve světle dědictví

koloniální éry a postižení

<i>Jan Šiška, Martin Mwongela Kavua a Jan Záhořík</i> ...	105
Vzdělávání osob se zdravotním postižením	109
Zdravotní postižení – příčiny a důsledky	110
Zdravotní postižení a vzdělávání	111
Keňa, zdravotní postižení a vzdělávání	113
Role náboženství	117
Závěr	117
Doporučená literatura	119

Islám, bezpečnost a konflikty

v západní Africe

<i>Veronika Sobotková a Jan Záhořík</i>	121
Západní Afrika, islám a dědictví kolonialismu	122
Pozice islámu v zemích po získání nezávislosti	127
Militantní islám a džihádismus v západní Africe	135
Tuarežské povstání v Mali a válka v Mali v letech 2012–2013	136
Boko Haram (Boko Harám)	139
Al-Káida na islámském západě (AQIM)	143
Islámský stát (Dá'íš)	146
Závěr	146
Doporučená literatura	148

Afrika v polovině 21. století

<i>Albert Kasanda a Marek Hrubec</i>	149
Africké makroregiony	150
Panafrikanismus: Africká unie, identita a suverenita	150
Africký obrat a výzvy budoucnosti	153
Agenda 2063	156
Závěr	159
Doporučená literatura	160

Závěr: Průmysl, zemědělství a nové technologie

<i>Jan Záhořík</i>	161
Industrializace v historické perspektivě	162
Infrastruktura	166
Voda, sucho a životní prostředí v Africe	167
Digitalizace a nové technologie	174
Závěr	178
Doporučená literatura	179

Summary

African century	181
-----------------------	-----

Rejstřík

Úvod

Jan Záhořík

Afrika je kontinentem zhruba třikrát větším než Evropa, s počtem obyvatel zhruba dvakrát větším než Evropa, kontinentem, který představuje takzvaný region blízkého sousedství, v němž se Evropa na mnoha úrovních angažuje. Každý, kdo africký kontinent někdy navštívil, musel být fascinován jeho rozmanitostí a pestrostí, která kontrastuje s obecným povědomím, jež se dá shrnout do věty: „Afrika je země.“ Afrika skutečně není země, stejně jako to není kontinent bez dějin, jak se před více jak sto lety domnívali evropští kolonialisté. Vlivem událostí, jakými jsou migrace, demografický růst, pandemie koronaviru, lokální konflikty a podobně, se běžný český čtenář či divák ojediněle dovídá o Africe spíše kusé a povětšinou negativní zprávy. Ty pak patrně zastiňují fakt, že Afrika již dávno není kontinentem, který v dobách studené války sloužil jako jakási laboratoř znesvářených mocností a jejich zástupných konfliktů, a stejně tak ani není místem, kde žijí pouze lovci a sběrači, jak by se mohlo zdát například z filmu *Bohové musí být šílení*. Podobně ani není domovinou jen chudých lidí, s nataženou rukou prosících bohatý západní svět o pomoc. Afrika je z mnoha různých úhlů pohledu patrně tím nejbarvitějším kontinentem. Negativní image navíc není na místě. Afrika jako kontinent patří k nejdynamičtější se rozvíjejícím oblastem světa, naopak se setkáváme s označením Afriky jako „kontinentu budoucnosti“. Není koneckonců náhodou, že se každoročně koná řada akademických a kulturních akcí u příležitosti takzvaného Dne Afriky, právě s cílem představit Afriku v široké paletě barev.

Geograficky můžeme rozčlenit Afriku několika způsoby. Za prvé ji můžeme rozdělit na severní a subsaharskou, které sice sdílejí řadu společných znaků i společné dějiny, přece jen ale tvoří dvě různé oblasti. Severní Afrika zahrnuje pět zemí, Maroko, Alžírsko, Tunisko, Libyi a Egypt, a je doménou spíše arabistů a odborníků na Blízký východ. Počítáme ji do takzvaného regionu MENA, dle anglického Middle East and North Africa (Blízký východ a severní Afrika). Této části Afriky se budeme věnovat primárně v kapitole čtvrté. Subsaharská Afrika je nepoměrně větší a zahrnuje dalších padesát států, včetně řady ostrovních. Dále můžeme dělit Afriku na západní, východní, rovníkovou, jižní. Z náboženského hlediska můžeme rozdělit Afriku na

muslimskou a křesťanskou, přičemž první náboženství dominuje v Africe na sever od rovníku, druhé na jih. Samozřejmě ne absolutně, protože křesťanství nalezneme i na severu, stejně jako se s islámem setkáme na jih od rovníku.

Ekonomicky sice představuje Afrika nepříliš významného aktéra na globální šachovnici, nicméně celá řada zemí zažívá v průběhu 21. století enormní ekonomický rozkvět. I to je jeden z důvodů pro sepsání a vydání této kolektivní monografie s názvem *Africké století*. Název knihy odkazuje k tomu, že Afrika se vlivem různých faktorů stává daleko významnějším světovým hráčem, s rostoucím počtem obyvatel se stane do konce století nejvíce zalidněným kontinentem a lze očekávat, že řada odvětví ekonomiky se bude přesouvat ze Západu a Číny do rozvíjejících se trhů Afriky. Afrika se tak stane, a mnohdy se již stává, producentem a významným přispěvatelem do celkového globálního HDP, a nejen jakýmsi pasivním příjemcem pomoci, jak je tento kontinent dosud v mysli řady lidí zapsaný. Tato kniha nemá být přehnaně optimistickým výhledem do budoucnosti, kterou nikdo z autorů neumí věštit. Stejně tak ale nemá být ani jen klasickým mediálním nástrojem k posilování negativního obrazu Afriky jako kontinentu zoufalství, beznaděje, chudoby a nemoci. V následujících osmi kapitolách se autoři věnují nejrozličnějším aspektům afrických dějin, politiky, ekonomika, náboženství s možným výhledem do budoucna. Zároveň při sledování současných dějů v Africe klademe důraz na dědictví minulosti, která je, ať již ve smyslu koloniální minulosti, či nedávné historie studené války, na mnoha místech kontinentu nadále přítomna.

Před tím, než se dostaneme k obsahu knihy, zastavme se ještě u zmíněného mediálního obrazu Afriky. Kniha *Africké století*, jak již bylo řečeno, s sebou nese snahu o reálný popis a analýzu událostí, dějů a trendů, které v současné době Afriku charakterizují, se všemi negativními i pozitivními jevy. Z pohledu historického však způsob, jakým byla či stále je Afrika vyobrazována především západními médii, případně populární literaturou a jak je přítomna ve všeobecné představě, nepřináší mnoho radosti. Lze jistě argumentovat tím, že média obecně preferují negativní zprávy a senzace, které postihují všechny kouty světa, nicméně Afrika v tomto ohledu vyčnívá¹ a je tak systematicky zmiňována v souvislosti s „demografickou časovanou bombou“, migrací, hladomory, válkami, politickými a náboženskými nepokoji, terorismem a tak bychom mohli pokračovat. Tím se vytváří dojem, o němž jsme již hovořili, tedy dojem jakési homogenní entity, jakéhosi jednoho státu, kde všichni jednají stejně, žijí ve stejných podmínkách či zastávají stejné hodnoty. Nelze v této souvislosti nevzpomenout slavnou knihu *Orientalismus*, jejímž autorem byl

¹ R. Adekoya, „Why Africans worry about how Africa is portrayed in the western media“, in: *The Guardian* 28. 11. 2013. Dostupné z <https://www.theguardian.com/commentisfree/2013/nov/28/africans-worry-how-africa-portrayed-western-media> (navštíveno 10. 11. 2020).

neméně věhlasný Edward Said.² Ten se zjednodušeně řečeno domníval, že Západ vytvořil umělý obraz Orientu (tedy většinově muslimského širšího Blízkého východu) jako opaku dynamického, liberalizujícího se a technologicky pokročilého Západu (Okcidentu). Orient byl prezentován v literatuře, hudbě, poezii, výtvarném umění i politice jako statický, tak či onak ahistorický celek, v němž lidé jsou charakterizováni určitými všeobecnými vlastnostmi, aniž by byl brán ohled na enormní historicko-kulturní rozdíly kupříkladu mezi Indií a Egyptem nebo mezi Marokem a Indonésií. Jak nastínil Mudimbe ve své knize *The Idea of Africa*, podobná stereotypizace Afriky, vyobrazování jejích „obecných charakteristik“ jako všeobecně platných, přispívala k vytvoření nové reality, v níž byl koncept Afriky založen na celkových rozdílech mezi Afrikou a Evropou jako dvou zcela odlišných civilizací.³

K určitému prohlubování stereotypů dochází i z toho důvodu, že většina afrických zemí je obvykle prezentována jako „nejchudší“ na světě, přičemž ale mnohé z těchto zemí prodělaly značný skok v rozvoji kvality života. Index lidského rozvoje nám říká, že v roce 2020 patří Mauritius a Seychelly do kategorie států s velmi vysokým indexem lidského rozvoje (celkově 66. a 67. místo na světě), a v první stovce nalezneme ještě Alžírsko (91.), Tunisko (95.) a Botswanu (100.). Pravdou nicméně zůstává, že mezi 180. a 189. místem se nachází pouze africké země, Eritrea, Mozambik, Burkina Faso, Sierra Leone, Mali, Burundi, Jižní Súdán, Čad, Středoafrická republika a Niger.⁴ Index demokracie, který sleduje míru demokracie v jednotlivých zemích, pak přisuzuje mnoha africkým zemím ještě lepší umístění: Mauritius se nachází na 18. místě, Botswana na 29. a Kapverdy na 30. místě, přičemž třeba Česká republika je na 32. místě. Dalšími demokratizujícími se státy jsou Jihoafrická republika (40.), Ghana (55.) a Lesotho (60.).⁵

Právě v oblasti demokratizace začala Afrika vykazovat řadu změn. Samozřejmě, na straně jedné lze namítnout, že stále se na kontinentu nachází až příliš velký počet diktátorů či autokratů, vládnoucích pevnou rukou mnohdy již desítky let. Stačí vzpomenout Paula Biyu (Kamerun), Paula Kagameho (Rwanda), Denise Sassou-Nguesso (Republika Kongo), Yoweri Museveniho (Uganda) či Teodora Obianga Nguemu Masoga (Rovníková Guinea). Existují také státy, které jsou politicky velmi křehké a svého času figurovaly jako příklady takzvaných rozpadlých států, například Somálsko, Středoafrická republika nebo Jižní Súdán. Zároveň však existuje celá řada zemí, jež odvedly v politickém rozvoji značný kus práce, která se pak odráží i v ekonomickém

² E. Said, *Orientalism*, New York 1979.

³ V. Y. Mudimbe, *The Idea of Africa*, Bloomington 1994.

⁴ <http://hdr.undp.org/en/content/latest-human-development-index-ranking> (navštíveno 21. 12. 2020).

⁵ <https://www.eiu.com/topic/democracy-index> (navštíveno 21. 12. 2020).

rozkvětu a kvalitě života – za všechny můžeme jmenovat Benin, Ghanu, Senegal, Mauritius, Seychelly, Tanzanii, Botswanu, Zambii nebo třeba Namibii. To se odráží i v bezpečnosti, která je stěžejní pro obchod obecně a pro turismus zvláště. Mnohé africké země jsou závislé na příjmu z turistického ruchu, a tak není divu, že je pandemie covid-19 postihla s podobnou intenzitou jako kupříkladu evropské alpské země. Na Seychellách pracuje přímo či nepřímo celkem 66 % lidí v turistickém ruchu, na Kapverdách je to bezmála 40 %, Svätý Tomáš a Princův ostrov uvádí 23,6 % a Mauritius 22,6 %. V absolutních číslech to znamená, že v roce 2017 pracovalo (přímo i nepřímo) v turistickém ruchu v Nigérii 3,3 milionu lidí, v Egyptě bezmála 2,5 milionu lidí, v Etiopii a Jižní Africe přes 1,5 milionu lidí, v Keni a Tanzanii přes milion lidí.⁶ To jsou obrovská čísla, která také v roce 2020 znamenala hrozící pokles životní úrovně právě v těch zemích, kde turismus tvoří páteř ekonomiky, nebo se alespoň významně podílí na HDP. I přes pandemii covid-19 však roste počet zemí, které patří mezi oblíbené turistické destinace, a to se následně projevuje i na růstu letecké dopravy v rámci Afriky, ale i mezi Afrikou a ostatními kontinenty. Především aerolinky Ethiopian Airlines v tomto smyslu tvoří jakousi výkladní skříň a jsou skutečným tahounem leteckého byznysu v Africe. Letiště Bole v Addis Abebě se díky čínským investicím rozrostlo, aby bylo schopno absorbovat neustále rostoucí počet letů a návštěvníků, jakož i tranzitů, protože Bole International Airport se stal v posledních dvou dekadách důležitým leteckým uzlem v Africe. Ethiopian Airlines spojují Etiopii, respektive Afriku s oběma Amerikami, s celou řadou destinací v Evropě i s mnoha asijskými městy. Etiopská vláda navíc rozhodla o výstavbě nového letiště s kapacitou 100 milionů pasažérů ročně o celkové investici 5 miliard USD, které by mělo být vybudováno v této dekádě na jihu Addis Abeby. Nejedná se však zdaleka jen o Etiopii, podobné ambice mají též Kenya Airways, RwandAir, Royal Air Maroc či South African Airways.

Ač to možná bude znít překvapivě, v mnoha zemích Afriky probíhá revoluční pnutí, za nímž stojí mladá populace, toužící po životě ve svobodnější společnosti a po sociální mobilitě. Stejně tak genderová nerovnost vede ženy k domáhání se svých práv, respektive zrovnoprávnění svého postavení s muži. Aktuálním příkladem může být Súdán, kde v roce 2018 došlo ke svržení prezidenta Omara al-Bašíra, vládnoucího od roku 1989 pevnou rukou opřenou o rigidní islámskou vládu. V Súdánu však mladí lidé, tedy ti mezi 15 a 30 lety, kteří vlastně nezažili Súdán bez Omara al-Bašíra, začali vyjadřovat svoji nespokojenost s představiteli starší generace, ovládajícími politický život v zemi, jakož i nedůvěru v tradiční politické strany. Objevila se forma mírového protestu proti prezidentovi, do jehož čela se postavily mnohé ženy.

⁶ African Development Bank Group, *Africa Tourism Monitor*, Abidjan 2018, s. 11. Dostupné z <https://www.afdb.org/en/documents/africa-tourism-monitor-2018>.

Jednou z nich byla dnes již ikonická Alaa Salah, která se roku 2019 ocitla na užším seznamu kandidátů na Nobelovu cenu míru. Podobně jako jiné ženy revoluce si i ona musela vytrpět sexuální obtěžování, nátlak a pohrdání od ozbrojených složek, označujících ji a její kolegyně za prostitutky. Nebylo náhodou, že právě ženy se staly hlavní součástí revoluce, protože Bašírův režim je významným způsobem znevýhodňoval za použití striktních zákonů o veřejné morálce. Mnohé ženy tak považovaly demonstraci proti režimu za vyjádření touhy po důstojnosti a rovnoprávnosti s muži a našly zastání v mladé generaci mužů.

To nás vede k dalšímu tématu, kterým se Afrika dostává do popředí světových zpráv, a tím je postupná emancipace žen. V roce 2019 patřily mezi lídry v zastoupení žen na ministerských postech Rwanda (51,9 %), Jižní Afrika (48,6 %), Etiopie (47,6 %), Seychely (45,5 %), Uganda (36,7 %) a Mali (34,4 %). Naopak na druhé straně spektra stojí země s méně než deseti procenty žen na ministerských postech, Maroko (5,6 %), Nigérie (8 %), Mauritius (8,7 %) a Súdán (9,5 %). Světovým lídrem v počtu žen v politice je Rwanda, ale i ta zaznamenala lehký pokles počtu žen v parlamentu z 64 % v roce 2017 na 61 % v roce následujícím.⁷ Mezi ženami v politice bezesporu vévodí držitelka Nobelovy ceny míru z roku 2011, Ellen Johnson Sirleaf, která se stala roku 2005 první demokraticky zvolenou ženou-prezidentkou v Africe, a to v zemi, která byla doslova zdevastována občanskou válkou. Během několika let pozvedla ekonomiku země rapidně kupředu a nese značný podíl na zvýšení zahraniční pomoci, která putovala do Libérie z celého světa a díky níž došlo k výstavbě či opravě škol, nemocnic a další páteřní infrastruktury.⁸ Další významnou ženou, která dosáhla globálního věhlasu, je zambijská ekonomka Dambisa Moyo, která se narodila do vzdělané rodiny v Zambii, kde i vystudovala, ale roku 1990 odešla na studia do USA. Po kariéře ve Světové bance a v Goldman Sachs si roku 2009 získala věhlas svoji knihou *Dead Aid* o z jejího pohledu nefunkční rozvojové pomoci a alternativách k ní.⁹ Dambisa Moyo našla řadu stoupenců své kritiky „rozvojového průmyslu“, ale zároveň i řadu odpůrců, mezi něž patří mimo jiné i Bill Gates.¹⁰ Mezi africkými osobnostmi, které si zasluhují pozornost, nalezneme řadu pozoruhodných jedinců, kteří vynikli

⁷ Z. Musau, „African Women in Politics: Miles to go before parity is achieved“, in: *Africa Renewal*, 8. 4. 2019. Dostupné z <https://www.un.org/africarenewal/magazine/april-2019-july-2019/african-women-politics-miles-go-parity-achieved> (navštíveno 21. 12. 2020).

⁸ <https://www.un.org/en/conf/migration/assets/pdf/Ellen-Sirleaf-Bio.pdf> (navštíveno 21. 12. 2020).

⁹ A. Kamau, „Biography of Dambisa Moyo by Alex Kamau“, in: *South African History Online*, 2019. Dostupné z <https://www.sahistory.org.za/archive/biography-dambisa-moyo-alex-kamau> (navštíveno 22. 12. 2020).

¹⁰ M. Nsehe, „Bill Gates Criticizes Zambian Economist And She Responds With Fire“, in: *Forbes*, 30. 5. 2013. Dostupné z <https://www.forbes.com/sites/mfonobongnsehe/2013/05/30/bill-gates-criticizes-zambian-economist-and-she-responds-with-fire/?sh=760c4dc02c8d> (navštíveno 22. 12. 2020).

ve sportu, umění, literatuře, vědě i politice a kteří dávají naději, že 21. století bude svědkem růstu Afriky, růstu kvality života a rozvoje jejího postavení ve světě. To je, vzhledem ke geografické blízkosti a historickým vazbám, žádoucí i pro Evropu.

Smyslem knihy *Africké století* není prezentovat Afriku jako kontinent pasivně čekající s otevřenou náručí na rozvojovou pomoc s touhou nechat se ovládat západními nebo čínskými vlivy, ale jako kontinent dynamicky se měnící, zažívající rozsáhlé ekonomické změny, politické turbulence i demokratizační trendy, generační výměnu a řadu jiných výzev, které znamenají jedině: Afrika bude hrát ve 21. století významnější úlohu. I to je důvodem, proč by se o ní měla česká veřejnost, politická scéna, bezpečnostní aparát, podnikatelský sektor, ale i běžní občané více zajímat. Na následujících stránkách se čtenář setká s řadou témat, pokrývajících celou škálu sociálně-vědních disciplín, jako je demografie, antropologie, ekonomie, politologie, mezinárodní vztahy atd. Tým autorů, který se na tomto díle podílel, má bohaté zkušenosti z výzkumů a dlouhodobých pobytů v řadě afrických zemí. Kapitoly zahrnují jak témata širší a obecnější (např. otázku postavení Afriky na globální scéně, panafricanismus, demografické trendy), tak témata konkrétnější (vzdělávání, nebo bezpečnostní situaci v západní Africe), které však doplňují výše zmíněné oblasti právě ve vztahu k dynamice změn, kterými Afrika prochází a procházet i nadále bude.

V první kapitole se autor Jan Záhořík zabývá vlivem kolonialismu na postkoloniální a současnou Afriku. Afrika byla intenzivně kolonizována po dobu zhruba osmdesáti (cca 1880–1960) let několika evropskými mocnostmi, zejména Velkou Británií a Francií, které si rozdělily největší sféry vlivu na kontinentu. Vliv imperialismu na africké společnosti, kultury a politickou organizaci byl masivní a takřka všeobjímající. Dotkl se veškerých aspektů života a ovlivnil další generace Afričanů, jakož i obecný charakter tamních ekonomik a politických systémů. V mnoha koutech Afriky je vliv koloniální minulosti vidět dodnes, v jiných již méně, a Afrika je zde spíše ovlivňována globalizačními trendy a inovacemi. Neméně důležitým dědictvím minulosti byla studená válka a fakt, že v Africe se odehrávala celá řada zástupných válečných konfliktů, mnohdy vleklých s mnoha miliony obětí či mnoha miliony vysídlených obyvatel. Minulost, ať již ta koloniální, nebo ta studenoválečná, je v Africe vidět leckde, jakkoliv nelze vše, co se zde děje, svádet na dědictví evropského kolonialismu. Ten dal na druhé straně také vzniknout státům, jež nejenže se i přes různé predikce nerozpadly, ale mnohé z nich v posledních dekádách vzkvétají a mohou sehrát důležitou roli v procesu transformace kontinentu v 21. století.

V kapitole druhé se Valéria Bankóová věnuje problematice demografie a populačního růstu v Africe. Ten je vnímán jako určující charakteristika afrického rozvoje v posledních desetiletích. Tento trend bude nadále pokračovat

již jen díky věkově velmi mladé populaci afrického kontinentu. Právě velmi nízký průměrný věk stojí v ostrém kontrastu se zbytkem světa, kde se růst populace výrazně zpomalil a její stárnutí je hlavním trendem i starostí vlád. Výsledkem tohoto demografického růstu v Africe bude, že zatímco v současné době činí podíl africké populace na světové asi 17 %, na konci století to bude 39 %, takže dva z každých pěti lidí budou žít v Africe. Africká populace vzroste během 21. století z přibližně 1,4 na 4,3 miliardy lidí. Ačkoliv nevíme, zda tento trend má být vnímán spíše jako příležitost, nebo jako hrozba, je zjevné, že důsledky pro africkou ekonomiku, životní prostředí, politiku či bezpečnost, jakož i postavení Afriky na globální scéně budou zásadní. Jak tato kapitola ukazuje, některé z geopolitických a ekonomických vlivů tohoto trendu jsou rozpoznatelné již nyní. Afrika má veškeré demografické předpoklady k tomu, aby zvýšila svůj globální význam, a tak případně přeměnila 21. století ve století africké.

Marek Hrubec ve třetí kapitole nazvané „Afrika na mapě světa: vliv mocností“ analyzuje měnící se geopolitické rozložení sil ve světě a s tím související proměnu Afriky ve vztahu k nastupujícím mocnostem, především Číně. Ta je právem považována v současnosti za největšího partnera Afriky, ale zároveň je její počínání v Africe nahlíženo s obavami jak o osud afrických ekonomik, z nichž Čína vyváží nerostné suroviny, tak o životní prostředí, a v neposlední řadě také vzhledem k čínské podpoře autoritativních režimů, respektive nezájmu o demokratizaci Afriky, podpoře korupčního jednání na pozadí obřích zakázek a závislosti mnohých afrických států na Pekingu.

Veronika Sobotková v kapitole čtvrté rozebírá politický vývoj v severní Africe od propuknutí takzvaného „arabského jara“ téměř do současnosti. Nedávná historie pěti severoafrických zemí, Egypta, Libye, Tuniska, Alžírsko a Maroka, nadále zaměstnává světové společenství, především však Evropu, a to již od počátku roku 2011. Smyslem této kapitoly je zhodnotit deset let od propuknutí revolučních nálad v regionu a zaměřit se na to, zda byly politické a ekonomické požadavky naplněny. Zatímco politická transformace byla úspěšně dokončena v Tunisku, Egypt se vrátil do autoritativní minulosti po vojenském převratu, kdežto v Maroku a Alžírsku můžeme sledovat spíše pozvolný proces reform. Libye se jako jediná země propadla do kolotoče občanské války, která trvá v podstatě od svržení Mu'amara Qaddáfího. Analýza ekonomického rozvoje ukazuje, že žádná z uvedených zemí nedokázala vyřešit své problémy jinak než za cenu zvýšeného zadlužení. Nespokojenost lidí v severní Africe s ekonomickou a sociální situací daleko převažuje nad částečnými politickými úspěchy. Ideály arabského jara nebyly zkrátka naplněny a protesty i stávkové pokračují. Lze očekávat, že tento trend bude charakterizovat severní Afriku i v následujících letech, neřkuli desetiletích.

V kapitole páté se Jan Šiška, Martin Kavua a Jan Záhořík zabývají problematikou vzdělávacích systémů a vzdělávání v Africe obecně, se zaměřením na

postavení zdravotně postižených a s tím související otázku rozvoje afrických zemí, inkluzivního vzdělávání, socio-kulturních aspektů zdravotního postižení a možných řešení. Zaměřují se na Keňu jako případovou studii. Jak vyplývá z níže uvedeného, nedostatečná pozornost věnovaná vzdělávání zdravotně postižených má své rozvojové a ekonomické důsledky. Jednou z cest, kterou se bude v příštích letech a desetiletích země ubírat, je proto větší míra inkluze, aby mohli zdravotně postižení nalézt své místo na trhu práce, což je žádoucí i z ekonomického hlediska. Něž k tomu ale dojde, bude třeba překonat řadu socio-kulturních bariér.

V kapitole šesté se Veronika Sobotková a Jan Záhořík věnují stále aktuálnímu tématu vzestupu islámského fundamentalismu v západní Africe, která se stala součástí mezinárodních bezpečnostních a vojenských aktivit zejména v posledním desetiletí. Vzhledem k tomu, že i v dalších letech, možná desetiletích lze očekávat přetrvávající bezpečnostní problémy, otazníky a výzvy v oblasti Sahary a Sahelu, věnujeme tomuto tématu a regionu západní Afriky zvláštní kapitolu. Ta zahrnuje rovněž nástin historických kořenů současné situace, která je nesmírně komplexní a zaslouží si, aby jí Evropa věnovala pozornost – již vzhledem k otázkám přeshraničního pašování lidí, drog, zbraní a z toho plynoucích bezpečnostních hrozeb.

„Afrika v polovině 21. století“ je název sedmé kapitoly, jejímiž autory jsou Albert Kasanda a Marek Hrubec. Autoři se věnují idejím panafricanismu a z toho vyplývajícím jednotícím procesům, které vedly k vytvoření Organizace africké jednoty a v roce 2002 Africké unie (AU), především však obracejí svou pozornost k výzvám budoucnosti a plánům AU vymezeným takzvanou Agendou 2063. Zároveň autoři diskutují potřebu větší integrace a kontinentální spolupráce na klíčových otázkách, které se týkají všech zemí Afriky.

V závěrečné kapitole se Jan Záhořík věnuje otázkám industrializace Afriky a využívání nových technologií, jakož i problematice zelené revoluce. Afrika je sice stále nejméně elektrifikovaným kontinentem, v tomto ohledu však zaznamenala značný pokrok i s rozvojem využívání hydroenergetiky či energie ze slunečního záření. Stejně tak se v mnoha zemích rozvíjí pivovarnický průmysl s mnoha českými stopami, buduje se infrastruktura, staví se železnice a dálnice a rozvíjí se vnitřní propojení kontinentu. Především ale dochází k takzvané zelené revoluci, měnící zavedené postupy v zemědělství. Mnohé země kontinentu, především ty v oblasti Sahelu a Afrického rohu, rovněž bojují s odlesňováním a postupující pouští, již se snaží zazeleňovat. To vše jsou pozitivní trendy, které vytvářejí pracovní místa, zlepšují životní prostředí a celkově zkvalitňují život běžným obyvatelům.

Doporučená literatura

- A. A. Boahen, *African Perspectives on Colonialism*, Baltimore 1990.
J. Iliffe, *Afrika a Afričané*, Praha 2001.
A. Loomba, *Colonialism/Postcolonialism*, New York 2005.
P. Nugent, *Africa since Independence*, New York 2004.
J. Záhořík, *Inequalities and Conflicts in Modern and Contemporary African History: A Comparative Perspective*, Lexington 2018.